

מארום הספרים התכנוני

תכנון אזורי תיירות: סקירת ספר

Dredge, D. and Jenkins, J. (eds.) 2011. **Stories of Practice: Tourism Policy and Planning**. Surrey: Ashgate. XXI + 379 pages, incl. index.

תכנון אזורי תיירות שונה במהותו מתכנונם של שימושי קרקע אחרים. היעד העיקרי של התכנון חייב להתייחס למטרה הראשית - תכנון נאות לצורכי נופש שנועד לשימושם של בני אדם מתחלפים שבאים אל המקום לטווח קצר. אזור התיירות כולל בדרך כלל מקומות איכסון, מתקני נופש, ומקומות הסעדה, מסחר ושירותים. המקום חייב לקבל עיצוב נאה ודרכי גישה וחניה. אזורי התיירות עשויים להשתנות בגודלם משטח של אתר מקומי קטן ועד לתכנון עירוני או כלל אזורי. תכנון אזורי תיירות דומה לכל תכנון אחר בכך שגם הוא נתקל בהתנגדויות ובמאבקים של שימור מול פיתוח וזקוק לשיתוף הציבור. מעט על דברים אלו בהמשך בסקירת הספר שצויין לעיל.

לפני כן ראוי לציין שמספרם של המחקרים שפורסמו בנוגע לתכנון אזורי תיירות ותיפקודם נמוך מאד יחסית למספר המחקרים שפורסמו בתת-ענפים אחרים כמו ניהול תיירות או שיווק תיירות. מספרם של הספרים קטן עוד יותר. ספרו של C.A. Gunn (1988) *Vacationspace: Designing Tourist Regions*, היה אולי הספר המקיף הראשון שפורסם בנושא זה. מהדורה מחודשת של ספר זה פורסמה על ידי אותו מחבר בסיועה של T. Var. מהדורה זו, שנושאת את השם המפורש *Tourism planning*, יצאה לאור בשנת 2002 ומאז (על פי Google Scholar) זכתה ליותר מ-1,800 ציטוטים. זהו אכן ספר כוללני שמנתח את הצרכים הייחודיים של אתרי תיירות לסוגיהם ומספק תרשימים והנחיות תכנון לאזורי תיירות בכל הגדלים.

מאז פורסמו עוד ספרים בודדים. שני הספרים הידועים ביותר הם של E. Inskeep (1991) *Tourism planning: an integrated and sustainable development approach* בשם C.M. Hall ושל *Tourism planning: Policies, processes & relationships* בשם C.M. Hall. אלה הם בעיקרם ספרי לימוד לטכודנטים (Textbooks) שלומדים במחלקות לתיירות והם כוללים בתוכם נושאי תיירות במובן הרחב, שכולל אספקטים רבים. תכנון תיירות בכלל ושימושי

קרקע לתיירות בפרט מוצגים בצורה מצומצמת. בשנת 2008 פורסם ספר נוסף שנכתב על ידי ארבעה חוקרים: Edgell, D.L. Sr., Del Mastro Allen, M., Smith, G., and Swanson. הספר נקרא *Tourism Policy and Planning*. גם ספר זה נכתב כספר לימוד שמנסה להקיף נושאים ומושגים רבים בתחום התיירות. החלק התכנוני שבו נדחה לפרק 9. כותרת הפרק היא *Strategic tourism planning* והוא משתרע על-פני כ-25 עמודים (297-323) מתוך כ-390 עמודי הספר.

הספר שנמצא במוקדה של סקירה זו פורסם בשנת 2011. ספר זה נערך על ידי Dianne Dredge & John Jenkins מאוניברסיטת Southern Cross באוסטרליה. הספר שלהם נקרא *Tourism Policy and Planning* אבל הפתיח שמופיע לפני הכותרת - *Stories of Practice* - חושף את אופיו של הספר שמוציג עבודות ובהן תיאור, ניתוח ודיון במקרי אמת שלקוחים מהפרקטיקה של החוקרים. בחלקו הראשון של הקובץ עורכי הספר מתווכחים עם הטענה שחקר מקרים איננו מוביל להכללות מדעיות ולפיתוח גישות תאורטיות (עמ' 46-8). הם מצדדים בחקר מקרים אבל קובעים שהמונח 'סיפורי פרקטיקה' מתאים יותר מ'חקר מקרים' מאחר והוא מביא למודעות את ערכיהם של החוקרים, וכן את האידיאות, את המניעים ואת האג'נדות שלהם (עמ' 47).

בספר שלושה עשר מאמרים או 'סיפורי פרקטיקה' חובקי עולם מניו זילנד עד איסלנד, וממערבה של בריטיש קולומביה בקנדה ועד טימור שבאסיה. עם זאת, מאכזב לראות שרק שלושה מאמרים כוללים בכותרתם את המילה תכנון. אחד מהם (פרק 5) עוסק בתכנון תיירות, מעורבות הקהילה וחידושי מדיניות בעיירה Ucluelet בבריטיש קולומביה. המאמר מתרכז במאבק ציבורי על הפשרת שטחי יער גדולים (Weyerhaeuser lands) לשימושים אחרים ועל הדרך בה "שכנע הציבור" את היזמים להפריש שטחים וכספים לטובת הציבור. הדרך כללה הפגנות ואחר כך דיונים בפורומים שונים. המחברים, שהיו מעורבים בתהליך כחוקרים וכמתכננים, מוצאים שהתהליך תאם לתאוריות בתחום ה-*participatory tourism planning* וכלל גם *deliberative democracy*. לדעתם, תהליך שיתוף הציבור והתוצאה שהושגה מבחינת ייעודי הקרקע מעידים על תהליך תכנון אותו הם מכנים בשם *Phronetic planning*, דהיינו תכנון המתבסס על חוכמה פרקטית או סיבתיות פרקטית. הם רואים חדשנות בכך שהליך שיתוף הציבור כלל רמה טובה של ייצוגיות הציבור, בדיקת ודאות שהציבור מבין את הנושאים שעל הפרק ואת החלופות, הפעלת שיקול דעת באשר לערכים והשקפות שונות, ובסופו של דבר עבודה לקראת השגת קונצנזוס (עמ' 97).

המאמר השני שנושא את שם התכנון בכותרתו (פרק 11) עוסק גם הוא בשיתוף הציבור והפעם באמצעות מערכות מידע גאוגרפיות (GIS) באזור הארקטי של צפון-מזרח איסלנד. לא מצאתי במאמר זה חידושים משמעותיים שראוי לדווח עליהם. בסופו של תהליך הם מכינים תכנית חומש אסטרטגית לפיתוח התיירות באזורם תוך כדי שיתוף הציבור ושיבוץ עמדותיו, ערכיו ותפיסותיו כחלק ממודל GIS.

המאמר הבא (פרק 13) מציע גישה אינטגרטיבית לתכנון תיירות באומה מתפתחת: המקרה של Beloi במזרח טימור. בלואי הוא כפר דיגיטי שנמצא על אי כ-30 ק"מ מצפון לבירה דילי. בעיית המקום הינה למצוא את האיזון הנכון בין פיתוח התיירות, אספקת מזון, ושימור האקו-סיסטמה הימית

באופן שיהיה מקובל על תושבי הכפר. המחקר נעשה על ידי שמיעת סיפוריהם של בני המקום ועל יחסם לפיתוח התיירות מול שימור המסורת. הסיפורים, ואפילו האגדות המקומיות, שולבו כחלק מהשיקולים לבחינת תרחישי פיתוח אחדים עם קצבי שינוי משתנים. מחברי המחקר הריצו מודלים לא-ליניאריים לבחינת השלכות הגידול בתיירות בשיעורים משתנים. נבחר תרחיש הפיתוח שהיה מקובל על תושבי המקום ולקח בחשבון את צרכי השימור והפיתוח גם יחד. ניכרת במאמר השקעת עבודה רצינית הן באיסוף המידע והן בעיבוד הנתונים. עם זאת, המאמר לא התחשב בכך שהתכנון לא אמור לשרת תושבים סטאטיים בלבד. במשך השנים תושבי המקום יזדקנו והדור הצעיר יהיה אולי משכיל יותר מקודמו. בהתחשב בכך ובשינויים הטכנולוגיים הצפויים יתכן שיהיה צורך לבחון מחדש את התאמתו של התרחיש המועדף.

שאר פרקי הספר גובלים בנושאי תכנון ובקביעת מדיניות ציבורית. פרק 4 מטפל בסאגה הציבורית שנמשכה שני עשורים עד לחידוש תנועת הרכבת החשמלית ברחובותיה של כרייסטצ'רץ' בניו זילנד לצרכי תיירות. פרק 7 מדריך בניו זילנד לעיר השכנה דנידין ועוסק במאבק לבניית איצטדיון ראגבי בעיר. כותרת המאמר 'צועקת': "אם אין לך איצטדיון, אין לך עתיד". כיהא לעורכי הספר האוסטרלים, גם פרק 8 מוקדש לשכנה ניו זילנד והפעם ניתוח היזמות של הרשות המקומית לפיתוח התיירות במחוז הורונואי (Hurunui) שמצפון לכרייסטצ'רץ'.

פרק 6 מוקדש למאבק הציבורי נגד הקמתו של מלון Southern Ocean Lodge בדרומו של האי קנגורו שמדרום לאוסטרליה. המאבק הציבורי לא צלח והמאמר מנתח את עמדות הצדדים ואת דרכי מאבקם. המאמר הוא בעל חשיבות למתכננים וליזמים שמבקשים להבין את הירוקים ולעבוד יחד איתם מבלי להקלע לעימות מתמשך. פרקים נוספים חולפים ביעף על פני יבשות וימים. פרק 9 בודק את תהליך המיתוג וזהות המקום ביוהלבה שבדרום-מערב ספרד, פרק 10 בוחן דילמה של פיתוח תיירות בנהר המקונג, פרק 12 בוחן את הגורמים לשיתופי פעולה בשיווק יעדי תיירות דרך פיתוח אתר האינטרנט התיירותי הלאומי של ניו זילנד, פרק 14 בוחן מאבקי כח בין מנהלי אתרים מוגנים לבין מפעילי קבוצות תיירים במערב אוסטרליה, פרק 15 לוקח אותנו להונגריה לבחינת הייסוד של הארגונים לשיווק התיירות, ואילו הפרק האחרון (לפני הסיכום) עוסק בהיווצרות מקבצי פעילות תיירותיים בדרום אנגליה. פרק זה מבוסס על עבודת הדוקטוראט של אחד משלנו – עדי ווידנפלד – שנערכה בהדרכתם של ריצ'רד באטלר (אבי מודל מחזור החיים של אתרי תיירות) ושל אלן וויליאמס.

פרקי הספר ערוכים היטב. ניתן להבחין בקלות בהנחייתם של הכותבים להכניס את מחקריהם לתוך תבנית קבועה של תיאור המקום, תיאור הבעיה, המסגרות התיאורטיות של הנושא, המתודולוגיה, הממצאים והמסקנות. ועל פני כל המאמרים ובתוכם מרחפת הגישה של העורכים לקצר את סיפורי הפרקטיקה המקומיים תוך נסיון להגיע למסקנות כוללניות באשר להתנהגותם של בני אדם כצרכנים או כיצרנים של עולם התכנון והמדיניות הציבורית בתחום התיירות.

שאל קרוב

הערות

1. הסקירה איננה מקיפה ספרים שעניינם השילוב שבין תיירות וארכיטקטורה.
2. ספרו של Gunn פורסם במהדורות אחדות. הפרסום הראשון יצא לאור בשנת 1965.

מקורות

- Dredge, D. and Jenkins, J. (eds.) 2011. *Stories of Practice: Tourism Policy and Planning*. Surrey: Ashgate.
- Edgell, D.L., DelMastro Allen, M., Smith, G., and Swanson, J.R. 2008. *Tourism Policy and Planning: Yesterday, Today and Tomorrow*.
- Gunn, C.A. (1988). *Vacationspace: Designing Tourist Regions*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- Gunn, C. A. and T. Var, (2002). *Tourism Planning: Basics, Concepts, Cases*. New York: Taylor and Francis.
- Hall, C.M. 2000. *Tourism planning: Policies, processes relationships*. Harlow: Prentice Hall.
- Inskeep E., 1991. *Tourism planning: an integrated and sustainable development approach*. New York: Wiley.

